

**Raftul
Denisei**

Colecție coordonată de
DENISA COMĂNESCU

Ismail Kadare

Dimineți la
Café Rostand

Motive pariziene

Traducere din albaneză și note de
MARIUS DOBRESCU

HUMANITAS
fiction

DIMINEȚI LA CAFÉ ROSTAND

Toți păreau să creadă că nu e greu să scrii ceva despre Paris. Aspectul asupra căruia nu se puteau pune de acord era dacă le e mai ușor să facă asta celor care au fost măcar o dată acolo sau, din contră, celor care n-au călcat în viața lor la Paris.

Dorința de a-l vedea poate fi luată, pe nedrept, ca un moft de doi bani, mai ales când este însoțită de un „ah“. Ah, să merg o dată la Paris, apoi fie ce-o fi. Însoțită de cuvântul „vis“, ea face ca mulți oameni să creadă că Parisul nu doar că nu are nimic de câștigat din această melancolie mondială, ci că, din contră, va cunoaște o devalorizare și o cădere în derizoriu provocată de utilizarea ei prea frecventă.

La Paris, în fine... Printre zecile de milioane de scrisori, mesaje și e-mailuri este greu de crezut că vreunul, după ce sunt amintite aeroportul, taxiul, mulțimea de lumini, nostalgia, hotelul etc. etc, va pomeni, chiar și în două vorbe, clipa, poate banală, când închizi ușa camerei și intri să faci un duș.

Și cu atât mai puțin i-ar trece cuiva prin minte să-i povestească, să zicem, iubitei, despre clipocitul apei care-l leagă brusc pe nou-venit de regatul parizian invizibil: cel al canalelor subterane.

Mai convingător decât pașaportul sau decât viza obținută cu greu, clipocitul acela era dovada cea mai directă că omul

a ajuns în mult visatul oraș. Că e de acum o parte din el, din oceanul acela întunecat din care nu-l va putea salva nimeni, pierdut, amestecat în haosul în care sunt toți de-a valma: bărbații, nou-născuții, femeile frumoase, foștii președinți, ucigașii, editorii sau adoratorii lui Sartre.

Întrebarea dacă ai avut sau nu vreo legătură cu Parisul, oricât de simplă putea să pară la prima vedere, devenea cu atât mai complicată ulterior. Și aici nu era vorba numai de timp, căci relația ar fi putut fi de câteva ore sau de jumătate de veac, și totuși miezul problemei ar fi rămas același. După cum nu depindea nici de celelalte împrejurări: motivele pentru care ai ajuns aici, momentul sosirii, primirea cu flori sau întoarcerea cu cătușe la mâini, cum se întâmpla uneori cu cei care solicitau azil. Relația nu ținea cont de toate acestea.

Parisul, precum multe altele, face parte dintre locurile care, înainte de a-ți intra în viață, se află în conștiința ta.

În prima mea carte se află o poezie despre el. Așa cum am mai scris și altundeva, îmi amintesc adesea ochii larg deschiși ai editorului și întrebarea lui: de ce am scris despre Paris. Aveam șaisprezece ani, eram la liceu, și nu știam aproape nimic despre lumea reală. Drept care am ridicat din umeri și am răspuns: nu știu.

După asta, el mi-a pus a doua întrebare: m-a întrebat dacă aș putea scrie o poezie despre Moscova, iar atunci când eu am dat din nou din cap și i-am spus: nu știu, omul mi-a dat de înțeles discret că aceasta este condiția pentru a-mi publica „Parisul“. Zis și făcut.

Uneori mi se părea că un fir oarecum ciudat va lega aceste două orașe în destinul meu. Între timp am înțeles că eu, la fel ca toți tinerii scriitori albanezi, făceam parte din categoria celor care-și luaseră adio de la Paris. Rămăseserăm fără el, așa cum pierduserăm Londra, Roma sau New-Yorkul.

Adevărul e că, în afară de Moscova, mai aveam Praga, Budapesta, ba chiar și Shanghaiul. Dar nici asta n-avea să țină prea mult. Foarte repede urma să le pierdem, pe rând, pe toate, cu excepția celui din urmă. Și de acesta aveam să ne despărțim într-o bună zi, pentru a rămâne complet singuri.

Singurătate care a devenit tot mai deplină. Căci după prima singurătate a venit cea de-a doua, iar în urma ei, o altă singurătate. Înconjurată și ea de singurătate. Și atât.

În urmă cu zece ani, când, în golul acela de speranță, tocmai atunci când mă așteptam mai puțin, am ajuns din nou la Paris, totul mi s-a părut incredibil. Toată povestea avea un aer, hai să spunem enigmatic, ca să nu folosesc cuvântul „de vis“.

Ai publicat o carte la Paris? Poate... Am crezut că e un zvon. Știau cu toții că mi se mai publicase o carte „afară“. Dar asta se întâmplase de mult. Și, în plus, la Moscova, nu la Paris.

Privirea curioasă a primului meu editor, cel care, parcă prezicându-mi viitorul, condiționase Parisul de Moscova, m-a urmărit multă vreme. Nu puteam avea Parisul fără Moscova. Apoi, aceasta din urmă ieșise învingătoare în confruntarea cu primul, până ce i-a venit și ei, Moscovei, rândul să se despartă de mine, despărțire care s-a dovedit definitivă.

Relația mea cu Parisul avea să fie de lungă durată, de patruzeci de ani. În ea existau două Parisuri, cel din vremea comunismului și celălalt, atemporal, fiecare de câte două decenii.

Îmi era greu să spun care îmi aparținea și care nu. De regulă, ambele îmi păreau că-s ale mele, alteori că nu-mi aparține nici unul.

De obicei, felul cum ajungeam acolo definea totul. So-seam mereu cu avionul, deci coboram din cer, niciodată pe cale terestră. La prima vedere părea că, grație cerului, despre

care n-ai fi putut spune că e nici comunist și nici necomunist, trecerea mea dintr-o lume într-alta ar fi putut fi mai armonioasă. În realitate, era tocmai pe dos. Pe aeroporturi, indiferent de atmosfera agitată din ele, totul era grav: controalele, privirea polițiștilor, suspiciunea.

Dar mai era o modalitate de a ajunge aici, despre care nu se vorbea: prin subteran.

Am încercat s-o descriu într-un text pe care i l-am încredințat prietenului meu C. Durand. În el, mai degrabă decât despre o călătorie la Paris, era vorba despre o ieșire din subteran, pe un anumit termen, acela scris în pașaport, și de o întoarcere înapoi, la expirarea termenului, în subteranul albanez.

Sosirea, în oricare fel, era șocantă. O jivină sălbatică, un nebun ori un mort n-avea să fie mai speriat la vederea luminilor de pe aeroportul Orly decât scriitorul realismului socialist care călca pentru prima dată într-un univers despre care nu știa dacă-i aparține sau nu.

Totul semăna cu un coșmar la acel început al deceniului al optulea. Sentimentul neputinței se amesteca cu impresia unei greșeli care, pesemne, se făcuse undeva... Am descris în câteva rânduri acest coșmar. Și de fiecare dată speram să nu se mai repete, până ce am ajuns la concluzia că repetarea lui era inevitabilă, deoarece făcea parte din chiar esența lui.

Era vorba despre o invitație. Mai exact, despre invitația pe care se credea că o promisem pentru a merge la Paris. De un an întreg, în Albania nu se vorbea decât despre asta. Nimeni n-o văzuse, nici măcar eu, și totuși lumea era convinsă că ea există. Ba chiar, cu cât stătea mai mult ascunsă, cu atât mai credibilă devenea. Era evident că jumătate dintre instituțiile statului credeau că jumătatea cealaltă știe.

Înainte de a ajunge în Paris, ambasadorul albanez, care venise la aeroport să mă întâmpine, tot despre asta m-a întrebat.

Cum? m-am mirat eu.

Invitația, a zis el... Aș fi vrut s-o văd... Cum e redactată.

Mi-au trebuit câteva clipe ca să-i spun că nu o aveam. Dar surprinderea lui a depășit orice limită atunci când i-am spus că nici eu n-o citisem, pentru că nu o văzusem niciodată.

M-a privit cu coada ochiului, așa cum privești un nebun.

Așteptam să mă întrebe: de cine-ți bați tu joc? Ai sosit la Paris, unde e greu să ajungi chiar cu o sută de invitații, cu două sute de ștampile, iar acum încerci să mă convingi că nu ți-ai văzut invitația?

Așteptam și alte vorbe grele, dar, în mod ciudat, ambasadorul tăcea. Numai o dată a mormăit „dacă aș fi știut...”. Apoi, în cuvinte puține, mi-a mărturisit că simțise și el ceva neobișnuit atunci când vorbise, dimineață, cu editorul francez. Invitație pentru domnul K.? Era sigur domnul ambasador?

Îl ascultam uluit. Era oare rându-l meu să întreb dacă mi se editase sau nu o carte la Paris?

Într-un anume mod, aproape râzând, chiar l-am întrebat, și el, tot astfel, mi-a spus că, după cum stă treaba, nu era nimic de mirare în nedumerirea mea.

Oricum am fi sucit-o, discuția se învârtea tot în jurul invitației, iar el m-a întrebat la un moment dat cum de fusese posibil să vin la Paris fără a vedea cu ochii mei invitația și cum de nu mă zbătusem să aflu măcar ce se întâmplă...

Am vrut să-i spun că n-ar fi avut nici un rost. Era o minune faptul că mă lăsaseră să ajung acolo și asta îmi era de ajuns. Orice curiozitate în plus ar fi putut strica totul... Dar el insista să aflu cum de fusese posibilă această călătorie... Sau cel puțin ce știam eu despre asta...

Cum se aprobase? Nici despre asta nu știam nimic. Știam doar că fusese chemat la Ministerul de Externe, unde mi se explicase că dușmanii voiau să speculeze existența acestei invitații, drept care, pentru a li se închide gura, se decisese că puteam să plec.

Îl așteptam să mă întrebe cine erau acești dușmani și pentru ce sunt băgați în seamă? Noi știam un lucru: caravana n-are decât să latre, câinii merg înainte... Adică invers, câinii latră, caravana merge.

Dincolo de geamurile mașinii, luminile Parisului străluceau când mai aproape, când mai departe.

Ascultă, a stricat liniștea ambasadorul. Ai venit cum ai venit, dar ar fi bine să nu dai nimănui amănunte.

Avea o voce obosită, ezitantă. Frazele lui incomplete le completam în gând. Acestea erau chestiuni delicate, care nu știi niciodată ce întorsătură vor lua. În cazul în care nu primisem invitație, s-ar fi putut ca pentru această încurcătură să fie căutați, într-o bună zi, cei vinovați. Care ar fi putut da vina unii pe alții, iar el, ca ambasador, ar fi putut fi luat și el la întrebări. Lasă-i pe ăia, oameni de artă, poeți cu capul în nori, muze, fantezii, dar tu, ca ambasador, tu cum de-ai dat crezare unor asemenea porcării?

În vreme ce el vorbea, aveam impresia că toată povestea aceea îmi devine din ce în ce mai limpede. Impresia de ireal nu-mi venise din neant. Toată călătoria la Paris se petrecuse sub semnul ei. Irațional, în afara oricărei logici, absolut suprarrealist. Aș fi putut continua și cu alte calificative, dar asta nu mă împiedica să mă conving că e singura interpretare corectă. E adevărat că nici o sută de invitații nu m-ar fi putut aduce aici, pentru că nici o invitație din lume n-ar fi putut ajunge acolo unde te aflai de ani și ani, adică sub pământ. Sau să te scoată din subteran pentru a te trimite *dincolo*. Și era firesc ca toată povestea aceasta să pară greu de crezut, căci nicicând nu se întâmplase ca un mort să *ajungă* acolo unde era așteptat, pe bulevardul Saint Germain nr. 79.

O sută de invitații, cu două sute de ștampile să fi fost... Chiar așa și era. Toate cele o sută laolaltă n-ar fi putut face ce făcuse una dintre ele. Diferită de celelalte, fantomatică,

invizibilă. Pe scurt, una dintre acelea pe care o promisem eu, o *neinvitație*.

Luminile Parisului străluceau din ce în ce mai viu. Acum eram aproape sigur că nu promisem nici o invitație, de nicăieri. După cum avea să se adeverească mai apoi, ceea ce a fost luat ca atare nu fusese decât o halucinație, precum sunt cele născute dintr-un delir prelungit.

Albania era vestită pentru acest soi de manifestări, deși se întâmpla rareori ca întregul stat să delireze într-un asemenea hal.

Mașina a oprit în fața intrării unui hotel.

Aici vei sta, mi-a spus ambasadorul. Hotelul se numea la fel ca strada: Dupleix.

Pe când ne despărțeam, m-a privit într-un fel ciudat, de parcă m-ar fi văzut pentru prima oară. În plus, uimirea din ochii lui părea că are și o doză de spaimă. Era o teamă specială, ca aceea pe care și-o împărtășesc discret doi cunoscuți. Iar un al treilea ochi, cel de veghe, părea să se întrebe: ce e cu călătorul acesta? Și tot atunci să-și pună și despre ambasador aceeași întrebare.

În toate situațiile de mai târziu aveau să se repete trăirile mele din seara aceea. Hotelurile se schimbau, ambasadorii erau și ei alții, iar invitațiile erau de data aceasta precise, cu date, termene și orare, deși inutile, căci majorității le lipsea ceea ce ar fi trebuit să fie esențial în acest caz: calitatea de a-l duce pe invitat acolo unde era așteptat.

Plecând de la această constatare, mă bântuia amintirea primei invitații, a celei false, înșelătoare, aproape inexistente, ca să nu spun mincinoase, care totuși reușise să facă ceea ce nu putuse face nici una dintre cele care au urmat.

Răspunsurile negative le dădea însuși Ministerul de Externe. Motivele erau de regulă cele de sănătate, cu vreo

excepție cum a fost aceea vizavi de invitația pentru înmânarea titlului de Ofițer al Legiunii de Onoare al Franței, care a fost respinsă cu motivația că I.K. este în realitate ofițer în rezervă al armatei albaneze, iar legea îi interzice această calitate într-o armată străină.

Străduindu-mă să nu zâmbesc, i-am spus șefului de birou că trebuie să fie vorba despre Legiunea de Onoare, care e o decorație, și nu despre Legiunea străină, unitate cunoscută a armatei franceze. El mi-a răspuns că e cam același lucru, totuși mi-a promis că va analiza fraza din răspuns în care aluzia la războiul din Vietnam, despre care Albania avea altă opinie decât Franța, va fi exprimată ceva mai diplomatic.

Când eram invitat cu soția, motivul respingerii era mai ușor de găsit: femeia era gravidă. „Scuză-mă că-ți spun, dar, după socoteala mea, Helena ta ar fi trebuit să nască vreo treizeci de copii“, mi-a spus, într-o zi, aproape în glumă, editorul meu.

Am râs împreună, apoi am încercat să ne imaginăm cum ar fi fost posibil așa ceva, chiar dacă ea, asemenea zeităților indiene, ar fi avut nu doar cinci sau șase mâini, ci și altceva...

Când i-am spus că eu eram, totuși, scriitorul albanez care călătorea cel mai frecvent în afara țării, omul și-a pus mâinile în cap. Și repeta întruna: este grotesc, ba chiar mai mult de atât, îți jur, nu găsesc cuvinte să exprim așa ceva. Cel puțin în franceză.

Se sufoca în vreme ce încercam împreună să ne imaginăm cum trebuie să fi arătat invitațiile imaginare pe care le primeau scriitorii albanezi. Modelul se apropia de ceea ce s-ar putea numi invitație inversă, adică o contrainvitație, ceea ce-mi amintea de povestioara cu clientul Cafenelei Mari din Shkodra, care, pentru a-l grăbi pe chelner să-i aducă ceaiul comandat, i se adresase cu cuvintele: băiete, nu-mi mai aduce ceaiul ăla!

Cuprins

Dimineți la Café Rostand	5
<i>Coffeehouse Days</i>	59
Un aprilie pentru Fredi	95
Baronul Groult	119
Domnițele literaturii albaneze	133
Neliniște	163
Macbeth	191
Mozaic.	231
Cum vin zilele	233
Zi pierdută.	235
O zi în Biroul Politic	243
Plânsul de la miezul nopții.	252
O întâmplare ce se sfârșește cu un câine.	259
<i>Exegi monumentum</i>	269
Albania se topește.	272
Început de octombrie	274
Două e-mailuri.	276
Două cunoștințe	278
Ceva legat de Spania	280
Varianta feminină a „Cântecului podului de la Qabesa“. . .	283